

## Onze stipendiaten in Bayreuth 2016

**Ook dit jaar was ons genootschap tijdens de Festspiele vertegenwoordigd met drie stipendiaten: Florieke Beelen, Jannelieke Schmidt en Kent Moussault. Tijdens het stipendiatenconcert in juni hebben we al uitgebreid met hen kennis kunnen maken. Hieronder vertellen zij hoe hun verblijf in Bayreuth is ervaren.**

Dit jaar werden de Festspiele opgeluisterd door de aanwezigheid van ons geliefd erelid Hartmut Haenchen, die onverwacht de muzikale leiding van de nieuwe *Parsifal* had overgenomen. De kwaliteit van zijn optreden luid werd bewierookt in de – altijd kritische – Duitse pers. Kregen alle 250 stipendiaten van vorig jaar gezamenlijk een korte ontmoeting van goed een kwartier met dirigent Kirill Petrenko, dit jaar waren onze drie Nederlandse stipendiaten en een tweetal bestuursleden in de bijzondere gelegenheid Hartmut Haenchen en zijn echtgenote, na afloop van zijn magistraal verklankte, vierde *Parsifal*-uitvoering op de Groene Heuvel, ruim een half uur te kunnen spreken. Zij waren speciaal voor ons naar de nazit in het Festspielrestaurant gekomen. Het was een zeer geanimeerd en



*Kent Moussault in gesprek met Hartmut Haenchen*

open gesprek waarin menig muzikaal en Wagner-onderwerp de revue passeerde. Stipendiaat Kent Moussault bood hem de recente Porazzi-cd van Camiel Boomsma aan, met daarop ook Kents korte compositie n.a.v. dit Wagnerthema. De ontvanger was er zichtbaar mee verguld.

Bijzonder was ook dat stipendiate Florieke Beelen uitverkoren was om deel te nemen aan het Internationaal Stipendiatenconcert in de Stadhalle van Bayreuth. De eerste keer van een Nederlandse bijdrage daaraan, voor het kritische en deskundige publiek van alle stipendiaten en de leiding van de Festspiele. Florieke's bijdrage 'De Soldatenvrouw' van Rachmaninoff behoorde tot de beste onderdelen van de avond.

### **Je moeten melden in de Walhall-Lounge, daar word ik giechelig van**

*door Jannelieke Schmidt*

Vanaf het eerste moment in Bayreuth ademt alles Wagner. Echt alles: Ik zag zowel een Lohengrin- als een Parsifal- als een Siegfried-Wagner apotheek. Om de honderd meter staat een klein standbeeldje van Richard, met welkome uitgestrekte armen, tot je dichterbij komt en zijn uitdrukking ziet: het kan van alles zijn maar een uitnodigende glimlach is het niet. Ik voelde me overigens wel heel fijn in dit kleine plaatsje. Mijn reisgenoten waren absoluut fantastisch en vanaf het eerste moment waren we een geweldig team. Dat Wagner werkelijk overal aanwezig was in beeld of geschrift wekte in mij een ondeugende opstandigheid. Het wilde me maar moeilijk lukken om dat wat bij Wagners muziek zo makkelijk lukt hier ook in het wild te voelen: overgave aan de golven, gelukkig meegesleurd worden. Ik bedoel, je moeten melden in de 'Walhall-Lounge' en dat iedereen dat dan een normale naam vindt daar word ik dan toch giechelig van. Bayreuth lijkt een bedevaartsoord: balancerend tussen aanbidding en kale (pijnlijke) historie, vol met braadworst, bier en galajurken.



Florieke, Jannelieke en Kent bij het Festspielhaus

De gedragscodes besluipen je en voor je het weet is alles normaal. Je kan wel lekker gaan discussiëren over waarom het van je verwacht wordt elke dag een andere keurige jurk te dragen maar uiteindelijk ontkom je er gewoon niet aan. De absolute overdaad aan mooi, sjiek en rijk maakte dat ik de eerste dagen vooral van buiten af bezag wat er allemaal in deze micro wereld gebeurde, alsof ik er wel in zat maar niet echt mee deed, er niet bij hoorde.

Mij is gevraagd iets te schrijven over mijn verblijf in Bayreuth en in het bijzonder in te gaan op de *Parsifal* die we zagen. Ik voel mij genoodzaakt u vooraf te melden dat dit mijn eerste *Parsifal* was en dat ik als een onbeschreven blad de zaal in ging. Nu zal ik trachten te reproduceren hoe dat blad zich beschreven heeft tijdens de opera. Zowel in de muziek als het verhaal heb ik me de middag tevoren nog even verdiept, zo goed en zo kwaad als dat ging. Ik had mij ook voorgenomen om vooral houvast te zoeken in de verhaallijn en om muzikaal gezien het geheel gewoon te laten gebeuren. Ik was benieuwd hoe Wagners laatste opera zich aan mij zou openbaren. Zou het binnendringen? Omhelzen? Afschrikken? Meenemen? De regie was natuurlijk breed uitgemeten in de pers en ook in de voorafgaande

uitleg van die ochtend kwamen de controversiële punten aan bod. Nou is religie altijd een spannend punt maar nu natuurlijk actueler en spannender dan ooit. Laat ik beginnen met te zeggen dat ik de controversie behoorlijk overdreven vond, gelukkig. *Parsifal* heeft zich als totaalbeleving aan mij geopenbaard. Ik kon geen kant op (letterlijk, galerie rij 2) en heb zodoende nog nooit zo geconcentreerd en open een voor mij zo nieuw kunstwerk tot mij genomen. Het voelt achteraf als een lange, steeds maar op spanning blijvende brede witte baan, een baan die alle kleuren in zich draagt en door mij heen stroomde. Zonder stoppen, gestaag, nooit wild maar nooit rustig, steeds maar door en door en door, er was geen ontsnappen aan. Voor mij ontspon zich een verhaal vol religieuze symboliek maar zonder onder mijn huid te gaan zitten. Ik leefde mee met de menselijke angst van Amfortas voor pijn en het in deze regie zeer bloederige tonen van de graal. Zonder boventiteling kan ik mij minder tot de karakters verhouden op een menselijk niveau. Alle individuen leken mij onderdeel van het grote steeds maar draaiende rad dat deze productie was, dat Wagners muziek is. Zeer indrukwekkend, maar voor mij als geheel, geen aaneenschakeling van korte grootse momenten maar één enorm ding. Mag ik dan nog kort aanstippen dat als er al wat te zeuren viel het voor mij dit is: controversiële regie de ja de nee de dames zaten rustig in hun traditionele rol als maagd, moeder of hoer. Niets vernieuwends daar, jammer. Als er zo heftig omgesprongen mag worden met wat dan ook, lijkt mij dit ook wel een interessant verlichtingspuntje.

Nu al weer bijna een week thuis vlaagt Bayreuth nog na: zou ik ooit nog terug komen? Misschien was dit wel een 'once-in-a-lifetime-experience'. Ik heb hoe dan ook ongelofelijk genoten en ben zeer, zeer blij dat ik dit mee heb mogen maken. Ook heerlijk om tussendoor onze bestuursleden Peter, Jan en Leo te zien. Vanaf nu liefelijk aan te refereren als 'de Wagner Pappa's'. Wat mij betreft morgen weer.

## Een niet-vliegende Hollander in Bayreuth

door Kent Moussault

Voor ons, stipendiaten, was *Der fliegende Holländer* de eerste voorstelling die we gingen zien. In de ochtend hadden we eerst een introductie vlak bij het Festspielhaus. Hier stelde ik mijzelf voor als 'de niet vliegende Hollander'. Later kregen we een rondleiding door het Festspielhaus, waarbij we de weg door het gebouw en de (unieke)gebruiken leerden kennen. Ook mochten we de orkestbak bezichtigen. Als dirigent verbaasde het mij dat de bak erg diep, en het plafond waar de koperblazers zitten erg laag is. Later bleek dat dit een groot effect heeft op de verhoudingen van de instrumenten binnen het orkest. Ook is de orkestopstelling anders dan gebruikelijk. De eerste violen zitten bijvoorbeeld rechts van de dirigent. Zover ik weet is deze opstelling uniek voor Bayreuth en is ze bedacht door Richard Wagner speciaal voor de bak van het Festspielhaus. Ook werd er uitgelegd dat de zaal zijn mooie akoestiek te danken heeft aan de resonantiebakken die verstopt zitten in/rond de zaal. Zo zit er bijvoorbeeld een grote holle ruimte onder de vloer bij de parket-plaatsen, zijn er holle ruimtes in de muur en holle ruimtes in het plafond. Ik kon niet wachten tot de voorstelling in de avond!



Vlnr: Jannelieke, Florieke en Kent

Uit het niks begon de ouverture met de openkwint zonder hart. Doordat het orkest niet te zien is, was de opkomst van de dirigent ook niet waarneembaar. Hierdoor werd ik meteen opgezogen in de opera. Het gegrom van de lage strijkers voelde ik doortrillen in de resonantiebak onder mijn voeten. De Hollander is een klein zelfportretje van Wagner. Constant verbannen en geen vaste plaats. Zijn eerste aria geeft mij altijd rillingen. Het orkest speelde hier iets agressiever dan ik had verwacht.

Wat ik speciaal vond aan deze productie, was dat de regie veel van de komische elementen in de opera uitbuitte zonder dat het teveel werd. Zo heeft de stuurman een jurk voor zijn geliefde vast als hij over haar zingt, en later, als het koor dezelfde melodie zingt, tonen alle koorleden een zelfde soort jurk.

In de tweede akte is het spinnenwiel vervangen door een ventilatorfabriek, *De Zuiderwind* geheten. De dames waren vlijtig bezig ventilatoren in elkaar te zetten en Erik liep er rond als klusjesman. Senta maakte een plastiek van de Hollander midden op het toneel. Zelf had ik het gevoel dat de Senta erg

naïef speelde, het kwam op mij een beetje dom over... de zangstem was mooi maar het spel daaromheen vond ik niet sterk. Erik was goed gecast. Het is een relatief kleine rol, net als Mary, maar ook deze rollen kregen veel aandacht.

Het duet tussen Senta en de Hollander was mooi gedaan waarbij het toneel draaide en er een schaduwspel ontstond door lichteffecten. Senta kreeg vleugels en nam een stok als zwaard. Zij symboliseert 'de Engel der verlossing'. Het viel me op dat de kwaliteit van het koor erg hoog was. Ook met weinig leden kon het koor veel geluid produceren! Vooral omdat ze goed zuiver samen zongen met niet teveel vibrato, waardoor de boventonen elkaar mooi versterkten.

Ik heb heel veel plezier gehad van mijn stipendium. In één week ben ik drie keer naar Museum Wahnfried gegaan. Ook kregen we de kans om na de *Parsifal* nog even met Hartmut Haenchen te spreken. Het bijwonen van deze Festspiele heeft mij nieuwe inzichten gegeven in de muziek van Wagner. Vooral de verhoudingen tussen instrumenten hebben diepe indruk op mij gemaakt. Ik ben dankbaar dat ik deze kans heb gekregen, die mij zeker veel inspiratie heeft gegeven.

### **Zelf ook nog gezongen in Bayreuth**

*door Florieke Beelen*

We hebben een heel bijzondere tijd gehad in Bayreuth. Hierbij mijn hoogtepunten van deze week. Alles draaide natuurlijk om de drie voorstellingen in het Festspielhaus. Maar ook daarnaast was onze week goed gevuld met activiteiten voor de stipendiaten. Bij de opening werden we verwelkomd door koperblazers. Een goed begin! Daarna kregen we meteen een rondleiding door het Festspielhaus, waarin ons veel werd verteld over alle tradities. Een daarvan gaat over laatkomers. Na de vierde bel gaan alle deuren van binnenuit op slot en mag je niet meer naar binnen. Zo wordt niemand afgeleid door andere mensen of door het licht dat naar binnen schijnt. Wat me ook bijzonder is bijgebleven is de orkestbak. Ik kan me geen voorstelling maken hoe het zou klinken als je daar aan het spelen bent. De orkestleden krijgen niets mee van de voorstelling omdat ze vrijwel allemaal onder een plafond zitten. Dit lijkt me wel een vreemde gewaarwording voor de musici.

De drie voorstellingen die wij mochten bezoeken, waren *Der fliegende Holländer*, *Parsifal* en *Götterdämmerung*. Ik was er enorm van onder de indruk. Daarnaast was het ook bijzonder om alles eromheen te bekijken. Iedereen komt in de prachtigste kledij van Wagners opera's genieten. Het is zien en gezien worden. En maar liefst 30 voorstellingen van zeven verschillende opera's, die bijna dagelijks achter elkaar plaatsvinden. Tel maar uit hoeveel mensen daar op af komen, en meer nog wat een organisatie daar bij komt kijken!

De laatste opera die wij hebben gezien was *Götterdämmerung* in de regie van Frank Castorf. Het was voor mij de eerste keer om dit laatste deel van de *Ring* te zien. Wat een geluk om het dan meteen te beleven in het Festspielhaus. Om te beginnen vond ik de muziek prachtig. Dirigent Marek Janowski was fenomenaal. En wat een akoestiek in het Festspielhaus! Het klinkt heel anders dan in een operahuis met een open orkestbak. Het geluid komt veel meer als één geheel uit de orkestbak. Elke avond als het orkest begon te spelen kreeg ik meteen overal kippenvel. Ook de zangers waren fantastisch! Wat een stemmen!

Het decor in *Götterdämmerung* draaide soms rond waardoor je verschillende toneelbeelden had. Maar naast de decors werd er ook veel gebruik gemaakt van moderne techniek. Zangers werden namelijk frequent gevolgd door een camera en de beelden werden dan direct geprojecteerd op een gedeelte van het decor waardoor de regie een extra dimensie kreeg. Daarnaast loste dit een ander probleem op. Er was namelijk niet altijd goed rekening gehouden met de zichtlijnen. Door hen te filmen kon iedereen de zangers zien, op het scherm en/of in het echt. Hierdoor kon je ook de gezichtsuitdrukkingen beter waarnemen. Al met al was het een indrukwekkende avond!

Na ons bezoek aan de laatste opera mocht ik de dag erna zelf aan de slag. Ieder jaar vindt er een stipendiatenconcert plaats en dit jaar mocht ik daaraan meedoen. Door de organisatie was er een gevarieerd programma samengesteld. Voor mij hadden ze 'De Soldatenvrouw' van Rachmaninoff uitgekozen. Wat een eer om hieraan mee te mogen werken!

De dag erna was het helaas weer tijd om naar huis te gaan. Ik heb enorm genoten van ons verblijf in Bayreuth. Hopelijk was dit niet de laatste keer dat ik bij de Festspiele aanwezig kan zijn!

Ontzettend bedankt voor deze kans.